

טומאת מת וקבר

א. פתיחה

טומאת מת מוזכרת בתורה בכמה וכמה מקומות, בהקשרים שונים.¹ לאורך השיעורים הבאים נדון בחלק גדול מן הנושאים השייכים לטומאה זו, אך בשיעור זה נתמקד ביסוד הטומאה ובמהות המטמא. מקור טומאה זו הינו המת עצמו, שהוא טמא ברמת אבי אבות הטומאה, והנטמא ממנו נעשה אב הטומאה. אמנם, לא צריך גופה שלמה כדי לטמא בטומאת מת, אלא אפילו מרכיבים מן המת יכולים לטמא, אף כאשר הם נפרדים (אהלות

ב:א).

לפי פשוט הדברים, מרכיבים של המת מטמאים מפני שהם חלק של מת המטמא בעצמו. מודל כזה מופיע בכל התורה כולה. כזית מן הנבילה, למשל, נחשב לחלק ממנה ולכן חל עליו איסור אכילה. בטומאת מת, לעומת זאת, מבחין מו"ר הרב אהרן ליכטנשטיין שליט"א

(שיעורי הרא"ל טהרות עמ' 231-241) בין שני סוגים של מרכיבי המת שמטמאים:

א. **חלקים מן המת** – מרכיב של המת מטמא מפני שהוא **חלק מן המת**, למרות שאינו גופה שלמה. לפי זה, מדובר בשיעור **כמותי**. לדוגמא, ייתכן שכזית מן המת מהווה כמות משמעותית של חומר מן המת, ובכך מטמא.

ב. **מייצגים של המת כולו** – המרכיב אינו מטמא כשלעצמו, אלא על תקן היותו **מייצג את המת**. כלומר, מדובר בשיעור **איכותי**, שהמת **כולו גלום באותו מרכיב**. למשל, ייתכן שכזית מן המת יכול לייצג את המת, ואילו פחות מכזית לא יכול לייצג.

אם כן, יש לבדוק כל מטמא בטומאת מת האם הוא מטמא על תקן היותו חלק מן המת, או מפני שהוא מייצג את המת כולו. מו"ר הרא"ל שליט"א (שם) מצביע על שתי ראיות מרכזיות להבחין האם מרכיב מסוים מטמא בתורת מייצג את המת או בתורת חלק מן המת:

1 בפרשת אמור (ויקרא כ"א) ביחס לכהן, בפרשת נשא (במדבר ו) ביחס לנזיר ופעם שלישית בפרשת חוקת (במדבר י"ט).

1. צירוף שיעור משני מתים – אפשר לצרף שני חצאי זית משני מתים רק אם מזובר בשיעור כמותי, ולא איכותי. אם מבינים שכזית מן המת מטמא על תקן היותו חלק מן המת מבחינה כמותית, אז אין בעיה להשלים את כמות השיעור משני מתים שונים.² לעומת זאת, במידה ונבין שכזית אמור לייצג את המת באופן איכותי, הרי שאין לצרף שני חלקים שאין בהם שיעור משני מתים שונים מכיוון שאף אחד מהם לא מהווה את האיכות הדרושה, וגם כאשר שניהם ביחד לא יהיה ייצוג למת שלם.
2. מרכיבים שאין להם חומר משמעותי מן המת לא יוכלו להחשב כ'חלק מן המת' ואעפ"כ הם מטמאים.³ כמובן, סביר להניח שמרכיבים אלו מטמאים בתורת מייצגים את המת, ולא בתורת חלק מן המת.
- על רקע זה, הצביע מ"ר הרא"ל שליט"א על מספר מרכיבים שמייצגים את המת כולו, ואינם חלקי המת גרידא.⁴ בחלק הראשון של השיעור ננסה להוסיף על כך ולפתח את הדברים, ובחלקו השני נדון בטומאת קבר.

- 2 כמו שאר דברים שיכולים להצטרף במידה ודינם ושיעורם שווה, כפי שמבואר במשניות במעילה פרק רביעי (ע"י מעילה יז).
- 3 דוגמה מובהקת לכך הינו 'מת נשרף ושלדו קיימת' המובא בהערה הבאה. להלן נציג דוגמאות אחרות.
- 4 מ"ר הרא"ל שליט"א הזכיר ארבע דוגמאות:
- א. **מת נשרף ושלדו קיימת:** המשנה באהלות (ב:ב) אומרת שחכמים מטהרים אפר שרופים, ואעפ"כ הגמ' (נידה כז:) אומרת ש'מת נשרף ושלדו קיימת' מטמא. ברור ש'נשרף ושלדו קיימת' אינו מטמא בתורת אבר או חלק מן המת, שהרי אפר שרופים אינו מטמא. לכן נראה ש'נשרף ושלדו קיימת' מטמא על תקן היותו מייצג את המת. אשר על כן, כאשר הרמב"ם מציין דין זה ביחס לטומאת שרץ (הל' שאר אבות הטומאה ד:יב), הוא מוסיף "וקרוב בעיני טומאה זו מדבריהם". זאת משום שאין מושג של ייצוג ביחס לשרץ, בניגוד לטומאת מת, ועל כן זו טומאה מדרבנן בלבד.
- ב. **הרמב"ם** (הל' טומאת מת ב:ב) אומר ששיעור טומאת מת הינו כזית מכיוון ש'תחילת ברייתו של אדם כזית'. משמע מדבריו שכזית אמור לייצג את המת כולו. אולם נראה שיש לפצל בין חלקי גוף שונים. שהרי הרמב"ם (שם ד:א) פוסק שרביעיית דם, שדרה, גלגולת, רובע קב עצמות ואבר מן המת שבאו משני מתים שונים אינם מצטרפים לטמא בטומאת אוהל. חלקים אלו מייצגים את המת, ולכן יש בעיה לצרף משני מתים שונים. לעומת זאת, בהמשך (שם ד:ג) פוסק הרמב"ם שכזית בשר, נצל (בשר שנימוח ונקרש) ורקב שבאו משני מתים שונים מצטרפים אף לטומאת אוהל. כלומר, בחלקים אלו אין דרישה שיהיו ממת אחד מכיוון שאינם מייצגים את המת אלא מטמאים כחלק כמותי ממנו. עיין בשיעור "ביקורי כהנים במחנות השמדה".

ב. מרכיבים המייצגים מת שלם

דם

רביעית של דם מטמאת בטומאת מת (אהלות ב:ב), וניתן להבין שדם הינו מרכיב המייצג את המת.⁵

1. **רביעית דם משני מתים:** המשנה באהלות (ב:ב) דנה ברביעית דם משני מתים שונים, ואומרת שלפי תנא קמא הדם חייב להגיע ממת אחד, ואילו לפי ר' עקיבא אפשר גם לצרף רביעית משני מתים שונים. מ"ר הרא"ל שליט"א (שם עמ' 233-234) ביאר את המחלוקת על פי שני הערוצים של מרכיבים שמטמאים – מרכיב שמטמא בתורת חלק מן המת ומרכיב שמטמא בתורת מייצג את המת. לפי ר"ע, דם מטמא בתורת חלק מן המת, ועל כן ניתן לצרף דם של שני מתים שונים. לפי תנא קמא, לעומת זאת, **דם מייצג את המת כולו** ולכן הוא חייב להגיע ממת אחד.

2. **דם קטן שיצא כולו:** את המשך המשנה (שם) המביאה מחלוקת ב'דם קטן שיצא כולו' אפשר להסביר באופן דומה. בדרך כלל, פחות מרביעית דם אינו מטמא. חכמים הולכים על פי כלל זה, ואומרים שכל דמו של מת קטן הינו טהור כל עוד אין בו שיעור רביעית. ר' עקיבא, לעומתם, קובע שדם זה מטמא למרות שאין בו רביעית. הסבר המחלוקת הוא על פי שני הערוצים במרכיבי מת. חכמים סבורים שדם מטמא בתורת חלק מן המת, ולכן כל שאין בו שיעור רביעית אינו מטמא. ר"ע סבור שדם מטמא בתורת מייצג את המת, ולכן מכיוון שכל הדם של הקטן נמצא הוא מצליח לייצג את המת למרות שאין בו רביעית.

ג. **דם קטן שיצא כולו:** ר' עקיבא (אהלות ב:ב) מטמא דם קטן, אפילו אם הוא פחות מרביעית, בתנאי שיצא כולו. ניתן להבין שאף על פי שמת מיוצג ברביעית, קטן שאין בו רביעית מיוצג אף בפחות מכך.

ד. **חרב כחלל:** על פי השיטות שטומאת חרב כחלל גורמת לתגלחת נזיר ואיסור לכהנים (עיין בשיעורים "חרב כחלל" ו"איסור טומאה לכהנים"), נראה שהחרב יכולה לייצג את המת כולו.

5 הרעיון שהמת כולו גלום בתוך הדם כבר מופיע במפורש בפסוק (דברים יב:כג) "כי הדם הוא הנפש". עיין בפיה"מ לרמב"ם (אהלות ב:ב).

אולם נראה שקיימת סתירה פנימית בשיטותיהם של ר"ע וחכמים. לפי דברינו, ביחס לצירוף דם משני מתים סבור ר"ע שדם אינו מייצג את המת, ואילו דם קטן אכן מייצג את המת. כמו כן, חכמים סבורים שדם מייצג את המת רק לגבי צירוף, ולא לגבי דם קטן.⁶ כיוון שכך, כל עוד אנו מתייחסים לשיטות התנאים בנידון, צריכים לוותר על אחת משתי נפקא מינות אלה.⁷

מלוא תְּרוּד רֶקֶב

המשנה באהלות (א:ב) קובעת שמלוא תרווד רקב, דהיינו רקב המת בשיעור מלא חופניו (פיה"מ לרמב"ם שם, הל' טומאת מת ב:יא), מטמא באוהל. נראה שרקב מטמא מפני שהוא מייצג את המת, ועל כן למרות שאין בו חומר משמעותי מן המת ואי-אפשר לומר שהוא 'חלק מן המת', הוא יטמא. נציג מספר ראיות לכך שרקב מטמא בתורת 'מייצג את המת':

1. **רקב שלם:** לפי הגמרא (נזיר נא, נידה כז:), רקב שהגיע מגופה שלמה מטמא. כלומר, כל המת נחוץ כדי ליצור את הטומאה. ולכן אין טומאת רקב בְּהֵרוּג "לפי שיצא דמו, וחסר" (רש"י נידה כז: ד"ה לאפוקי הרוג). קביעה זו מסתברת לאור דברינו שרקב אמור לייצג את המת למרות שאין לו חומר משמעותי של המת, ולכן יש דרישה שהרקב יגיע ממת שלם.
2. **רקב שמתערב בו דבר אחר:** רקב שיש חומר נוסף מעורב בו, אפילו בגד או עץ נרקב, אינו מטמא. ולכן רק מת שנקבר "ערום בארון של שֵׁיט" יכול לטמא לאחר שנקב.

6 ייתכן אולי להתעקש ביחס לחכמים ולומר שהדעה לגבי צירוף שייכת ל'תנא קמא', ולא לחכמים. אך מהתוספתא (אהלות ג:א) נראה שגם אלו הם דברי חכמים.

7 יש לציין שתי השלכות נוספות לכך שדם מטמא בתורת מייצג את המת:

- א. **אוהל בדם שאינו מחובר:** בניגוד למרכיבים אחרים, דם מפוזר אינו מטמא באוהל, אפילו אם יש באוהל רביעית. מ"ר הרא"ל שליט"א (שם עמ' 234) ציטט את הראב"ד (הל' טומאת מת ד:ג) המסביר שדם נקרא נפש אך ורק כאשר הוא מחובר, ועל כן אינו מטמא בצורה זו.
- ב. **דם נקרש:** הגמ' בשבת (עז) אומרת שדם שמלכתחילה היה בעל שיעור רביעית, עומד על כזית לאחר שנקרש. לפי חשבוננו של המקדש דוד (טהרות מט:ב) כזית הינו פחות מכשיעור, ולכן הקשה: מדוע אומרת המשנה (אהלות ג:א) שדם כזה מטמא? המקדש דוד הסביר שרביעית דם היא שיעור הנפש, ולכן אפילו אם הדם נקרש וכעת הינו פחות מכשיעור, המת גלום בתוכו ומטמא. יש מקום לדון לפי דברינו האם קיים שוני בין ר"ע לבין חכמים בנושא זה.

ניתן להבין שמכיוון שרקב אמור לייצג את המת בלי כל חומר משמעותי, התערבות רקב של דבר אחר הופכת אותו למהות שונה ומבטלת את המעמד הזה.

3. **עוג מלך הבשן:** הירושלמי (נזיר ז:ב) מתקשה בכך שמת שנרקב מטמא בשיעור של מלוא תרווד רקב, בין אם הוא עוג מלך הבשן או תינוק בן יומו. אולם, הירושלמי לא התקשה בכך ששניהם מטמאים בשיעור זהה של כזית מבשרם ובאופנים אחרים. לכאורה, כל עוד מדובר בשיעור כמותי המהווה חומר משמעותי מן המת ומטמא כשלעצמו, אין התייחסות למת עצמו, הן באדם ענק והן בתינוק קטנטן. לעומת זאת, אם מדובר בטומאה שאמורה לייצג את המת, אז יש להתייחס למת עצמו ואכן קושיית הירושלמי סבירה ומתבקשת: מדוע מלוא תרווד רקב של תינוק מטמא כשם שמלוא תרווד רקב של עוג מלך הבשן מטמא? מדוע השיעור של עוג מלך הבשן אינו גדול יותר מאשר השיעור של תינוק?

4. **השוואה לדם:** הירושלמי (שם) ממשיך ושואל האם נִפְלֵ מטמא ברקב. בסוף הסוגיה, תולה הירושלמי את השאלה במחלוקת האם דם נפלים מטמא ברביעית או לא, שדווקא אם סבורים שדמם מטמא ברביעית יש להם טומאת רקב. תלות זו משמעותית ביותר מאחר שרביעית דם אמורה לייצג את המת, ומכאן שגם רקב מטמא על תקן היותו מייצג את המת, במקביל לדם.

ג. טומאת קבר

התורה (במדבר יט:ז) קובעת שקברי מתים מטמאים, בנוסף למתים עצמם.⁸ טומאת קבר דומה מאד לטומאת אוהל המת,⁹ אך נתחדשו בה שתי הלכות שלא קיימות באוהל המת:

א. הקבר עצמו מטמא באוהל, ואינו חוצץ בפני טומאת המת שבו.

ב. כותלי הקבר מטמאים במגע.

8 במשניות באהלות רבו הדיונים לגבי חלקים מן המת וטומאתם. שאלה יסודית בעניין זה היא האם כל חלק מן המת מגדיר קבר. מצד הסברה ניתן היה להגביל את דין קבר (ואולי דיני גולל ודופק) רק למקרה בו יש מת שלם, ולא חלקים מן המת. אפשרות נוספת היא להסתפק בדברים המייצגים המת, כפי שפורטו לעיל, ואכמ"ל.

9 נעסוק בטומאה זו להלן בשיעור "טומאת אוהל", עיין שם.

יש לחקור – מהי מהותה של טומאת קבר? האם הקבר מפיץ את הטומאה של המת שבתוכו ומטמא בטומאת מת מורחבת, או שמא הוא מהווה טומאה עצמאית מחודשת?

שיעור הקבר

הגמרא בנזיר (גג:) קובעת שטומאת קבר קיימת רק ב"קבר סתום". אם כן, יש לבחון מהו שיעור קבר סתום, כאשר יש להתמודד עם סתירת סוגיות בעניין זה. המשנה באהלות (א:ו) אומרת שכאשר אין 'פותח טפח' בנפח הקבר, מגע בכתליו אינו מטמא. במקרה כזה תהיה "טומאה רצוצה" ה"בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת" – טומאה בקו אנכי מעל המת, ולא במגע מן הצד או בהאחלה שלא כנגד המת. אולם, כאשר יש בקבר 'פותח טפח' הוא נחשב "קבר סתום" ומטמא באוהל (אף שלא כנגד המת) ובמגע בכתליו. לעומת זאת, הגמ' בברכות מביאה סיפור של רבי אלעזר בר צדוק, ובעקבותיו דינו של רבא:

דאמר רבי אלעזר בר צדוק: מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל ... דאמר רבא: דבר תורה – אהל: כל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה, ושאין בו חלל טפח – אינו חוצץ בפני הטומאה. ורוב ארונות יש בהן חלל טפח, וגזרו על שיש בהן משום שאין בהן, ומשום כבוד מלכים לא גזרו בהו רבנן.

(ברכות יט:)

משתמע מהגמ' שקבר או ארון שאין בו חלל טפח אינו מטמא בטומאת קבר מן התורה, אלא מדרבנן. אם כן, לפנינו סתירה חזיתית בשיעור קבר סתום: המשנה באהלות אומרת שקבר סתום צריך חלל טפח, ואילו בגמ' בברכות עולה גישה הפוכה לחלוטין – טומאת קבר מן התורה קיימת דווקא כאשר אין חלל טפח! בנוסף, בסוגיות רבות מופיע איסור דאורייתא לכהן להיכנס לבית הקברות משום טומאת אוהל של קבר,¹⁰ למרות שהגמ' בברכות אומרת שלרוב ארונות יש חלל טפח והאיסור הוא מדרבנן בלבד. הראשונים התאמצו כדי לתרץ סתירה זאת, והציעו מספר תירושים.¹¹ נציג בפניכם חלק מהם, ונרצה לטעון שהם חלוקים באופיה של טומאת קבר, על פי החקירה שהוצעה לעיל:

10 למשל, הגמרא בערובין (מז.) שואלת "בית הקברות סלקא דעתך? טומאה דאורייתא היא", ועוד.

11 מעבר לתירושים המופיעים להלן, נציין שתי שיטות נוספות לפיהן אין כל קושייה מלכתחילה:

א. הראב"ד (הל' טומאת מת ז:ד) משלב בין המקורות ויוצר עמדת ביניים. הוא מפרט שלש 'מידות' שונות בקבר:

1. **קבר שאין בו טפח** – אינו נחשב קבר ומטמא כמת רגיל, דהיינו בטומאה רצוצה שבוקעת ועולה, בוקעת ויורדת.

2. **קבר שיש בו טפח שאינו פנוי** – קבר בו יש מקום טפח אך גופת המת ממעטת אותו. קבר זה נידון כ"קבר סתום" קלאסי ומטמא באוהל ומסביביו מדאורייתא כדין קבר.

3. **קבר שיש בו טפח פנוי** – מטמא במגע בכתליו אבל אין בו טומאת אוהל. אם כן, הראב"ד פותר את הבעייה באופן הבא: במעשה של ר' אלעזר בר צדוק מדובר בקבר שיש בו טפח פנוי ולכן אין בו טומאת אוהל ואילו במשנה באהלות מדובר בקבר בו יש טפח שאינו פנוי, ולכן הוא קבר סתום ומטמא הן במגע בכתלים והן באוהל.¹² ניתן להבין שלדעת הראב"ד **קבר מטמא בטומאת מת מורחבת**, ולא

א. הפירוש בצד הדף במסכת נזיר במקום רש"י (נזיר נג: ד"ה זה קבר סתום) לא רואה את קושייתנו כבעייתית, ומאמץ את פשטות הגמ' בברכות שקבר שיש לו חלל טפח אינו מטמא מדאורייתא. שיטה זו תמוהה ביותר שהרי הסתירה מהמשנה באהלות עומדת בתוקפה.

ב. בעלי התוספות (ברכות יט: ד"ה רוב, ב"ב ק: ד"ה ורומן) מתרצים שהגמ' בברכות מדברת על קבר פתוח, ולכן אינו מטמא בטומאת קבר שצריכה 'קבר סתום'. לכאורה, הראשונים האחרים הבינו שאף בברכות מדובר בקבר סתום ממש. בכל אופן, את הדין שקבר פתוח אינו מטמא טומאת קבר ניתן להסביר בשתי דרכים:

1. באופן עקרוני, טומאת קבר קיימת אפילו בקבר פתוח, אלא שהטומאה יוצאת דרך הפתח ואינה יכולה לטמא.

2. כדי ליצור חלות שם של קבר מבחינה הלכתית נדרשת רמה מסויימת של קביעות, וקבר פתוח אינו מספיק קבוע.

נפקא מינה אפשרית בין שני הטעמים שמציעים התוס' היא שיעור הפתח. אם נאמר שהטומאה יוצאת דרך הפתח, שיעור הפתח חייב להיות טפח על טפח כמו במקרים אחרים בטומאת מת, למשל, 'ארובה' או 'חלון' (אהלות י:א, י:א). לעומת זאת, אם נאמר שאין חלות שם קבר בקבר פתוח, אין סיבה שהשיעור הקובע חלות שם של קבר יהיה זהה לשיעור הרגיל של יציאת טומאה.

12 הגר"ח (שם ז:ד) טען שדברי הראב"ד בשני המקומות משלימים זה את זה לתירוץ אחד. בתירוץ הראשון (שם ז:ד) פתר הראב"ד את הבעייה מטומאת אוהל והסביר שבטפח פנוי אין טומאת אוהל, אך נותרה בעייה של טומאת מגע, ולכן כאן הוא הוסיף שכהן אינו מוזהר על טומאה זו. למרות דבריו נראה שההבנה הפשוטה היא שמדובר בשני תירוצים שונים.

בטומאה עצמאית. לפיכך טפח פנוי חוצץ בפני הטומאה שכן הקבר עצמו מטמא בטומאת מת, ובמת טפח חוצץ בפני הטומאה.

ב. במקום אחר (הל' טומאת מת יב:ו) פירש הראב"ד שכהנים אינם מזהירים על טומאות שנזיר אינו מגלח עליהן, ונזיר אינו מגלח על טומאת קבר. זאת משום שנזיר מגלח רק על טומאה הנובעת מהמת עצמו, אבל כאן הקבר נהפך להיות אב טומאה נפרד, המטמא בפני עצמו – הקבר מטמא ולא המת. כיוון שכך, היו הכהנים מדלגים על גבי קברים ממש לשם כבוד המלכות שכן הדבר נאסר רק מדרבנן, אלא אם כן אין טפח כלל וטומאת המת בוקעת ועולה כדין כל טומאה רצוצה. לדעת הראב"ד בתירוץ זה ברור שטומאת קבר הינה **טומאת עצמאית** נפרדת מטומאת מת, ועל כן אין בה איסור לכהנים.

ג. הרמב"ם (הל' טומאת מת ז:ז) קובע באופן חד-משמעי שטומאת קבר קיימת דוקא כאשר יש לפחות טפח על טפח ברום טפח.¹³ אך במקום אחר הוא פוסק:

ארונות של עץ שמניחין בהן את המת אינן כקבר, (אבל) אם יש בין כסוי הארון והמת גובה טפח חוצץ, והעומד על גבי הארון טהור מן התורה, ואע"פ שרוב ארונות יש בהן חלל טפח, הואיל ויש שאין שם חלל טפח גזרו על כל הארונות שאינן חוצצין.

(הלכות טומאת מת יב:ו)

לכאורה, הוא מעמיד את המעשה של רבי אלעזר בר צדוק בארונות של עץ, ולא של אבן, ולכן הטומאה אכן הייתה מדרבנן כאשר ישנו טפח שחוצץ.¹⁴

13 נציין כי הגר"ח (שם ז:ז, ז:ז, יב:א) הלך בעקבות הכסף משנה (שם יב:א) והבין שלפי הרמב"ם דוקא קבר עם חלל טפח פנוי נחשב 'קבר סתום', בעוד שלראב"ד דוקא טפח שאינו פנוי נחשב 'קבר סתום'. על גבי זה הוא בנה תילי תילים של הלכות מרחיקות לכת ביחס לאופי השיעור של טפח בקבר, ובמיוחד ביחס לאופי דין טומאה רצוצה. הוא הבין שישנה הלכה חיובית של "טומאה רצוצה בוקעת ועולה" הסותרת את כל המושג של קבר, כיוון שבקבר הטומאה מתפשטת וטומאה רצוצה מטמאת אך ורק בקו אנכי. במחילה מכבודו של הגר"ח זצ"ל, אנו חולקים עליו בנקודות אלו – הן מבחינה טקסטואלית והן מבחינת הסברא. נראה שהרמב"ם לא מצריך דוקא חלל טפח פנוי לטומאת קבר, אלא מסתפק במקום של חלל טפח כולל המת. לדיון בשאלה זו עיין בשיעור בעניין "טומאת אוהל" בהערה 6, ובאגרות משה (ח"ב י"ד סי' קס"ז), ואכמ"ל. מבחינת הסברא, מסתבר שאין הלכה חיובית של טומאה רצוצה המבטלת ומתנגשת עם חלות שם קבר, אלא שהמת מטמא בצורות שונות בהתאם לנסיבות, ובמידה וקיים קבר טומאה רצוצה מתבטלת מאליה.

בכל אופן, יוצא שהרמב"ם מאמץ את פשטות המשנה באהלות שהגדרת קבר סתום דורשת חלל טפח, ורק במקרה חריג של ארונות עץ טומאתם היא מדרבנן אף על פי שיש חלל טפח. ולכן, נראה שהרמב"ם מבין שטומאת קבר היא **טומאה מחודשת עצמאית**. כיוון שכך, אפילו טפח פנוי מעל המת אינו חוצץ בפני הטומאה והקבר מטמא באוהל מעליו משום שלא מדובר בטומאת מת רגילה.¹⁵

- 14 הסברא לחלק בין ארון של עץ לבין ארון של אבן איננה ברורה, וניתן להציע שני הסברים אפשריים:
 א. ארון של עץ אינו קבוע ולא מקבל הגדרת קבר לעניין טומאה, ואילו ארון של אבן הוא קבוע ולכן מתייחסים אליו כקבר סופי.
 ב. ארון של עץ הוא כלי, ולכן אינו יכול להיות קבר, ואילו ארון של אבן אינו כלי. כמובן, הנפקא מינה להסברים אלו היא כלי עשוי מאבן שמתפקד כארון המת: הוא לא נחשב כלי, שכן כלי אבנים אינם מוגדרים ככלים מבחינה הלכתית ואינם מקבלים טומאה, אך הוא גם לא קבוע. לכן, לפי ההסבר הראשון כלי אבן לא יטמא כקבר סתום שכן אינו קבוע, ואילו לפי ההסבר השני הרי הוא לא מוגדר ככלי ולכן יכול לטמא כקבר סתום.
- 15 במשנה באהלות (ב:ד) נאמר שגולל ודופק טמאים (לדעת הרמב"ם (ה' טומאת מת ב:טו) טומאת גולל ודופק היא מדרבנן, ואילו לדעת הראב"ד (השגות שם) היא מדאורייתא). נחלקו הראשונים בפירוש המונחים גולל ודופק, אך מוסכם שמדובר על חפצים שהם טפלים לקבר, כגון אבן גדולה שנועדה לכיסוי הקבר או כיסוי ארון המת. ניתן לראות בגולל ודופק ביטוי לחקירה של אופי טומאת קבר – האם מדובר בטומאה עצמאית של 'שם קבר' או בהעברת טומאה מן המת שבתוכו? המשנה בעירובין (טו- טו:) מביאה מחלוקת תנאים האם דבר שיש בו רוח חיים מטמא משום גולל ודופק. לדעה שמטמא, סביר להניח שיש דין מיוחד של קבר וגולל ולא מדובר על הרחבה של טומאת מת, שהרי טומאת המת אינה מועברת דרך בעל חיים וכנראה שיש בו טומאה אחרת. לדעה שלא מטמא, סביר להניח שגולל רק מעביר את טומאת המת שבתוכו, ולפיכך דבר שיש בו רוח חיים אינו יכול להעביר משום שאינו מקבל טומאה.